

3. Конституція України Прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_011

4. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів»: Програма Міністерства освіти і науки України №1243 від 30.10.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// mon.gov.ua/ua/activity/63/64/](http://mon.gov.ua/ua/activity/63/64/) – С.15.

5. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://](http://www.president.gov.ua/tu/) – <http://www.president.gov.ua/tu/>

Решетник Л.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К. Б.)

*студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ЧЕШТЬ ТА ГІДНІСТЬ ОСОБИ.

Останнім часом у текстах українських медіа можна зустріти своєрідну лексику, що спрямована на проявлення агресії, направленої на людину або групу осіб за ознакою раси, релігії або сексуальної орієнтації. Це так звана «мова ворожнечі» або «мова ненависті». Цей термін є порівняно новим в українській журналістиці, але проблеми, які знаходяться під цим поняттям, існують вже довгий час.

У широкому розумінні, мова ворожнечі це будь-яке самовираження з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у правах. Вона описує, ієрархічно зіставляє різноманітні групи людей та оцінює особисті якості конкретних осіб на підставі їх належності до тієї або іншої групи [1]. Поняття «мова ворожнечі», що є калькою з англійською «hatespeech», запозичене лінгвістами із соціології. У 1960-х рр. зарубіжні соціологи дійшли висновку, що для підтримки стабільного балансу в суспільстві потрібен постійний моніторинг мови політики і суспільно відкритих каналів комунікації з метою виявлення агресії. Комунікативні дослідження цього явища активно розпочалися в Європі та США з кінця 90-х рр. минулого століття, коли предметом уваги багатьох науковців була проблема дискурсу нерівності [5, с.63].

Чіткого визначення «мови ненависті» немає, хоча цей термін зустрічається у міжнародних документах. Приміром, у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи 97(20) це визначення трактується як всі види вислов-

лювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів [8]. Є низка міжнародних правових документів, які визначають критерії розпізнавання мови ненависті. До них зокрема можна віднести Рамкову конвенцію про захист національних меншин; Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який присвячений питанням переслідування расистської та ксенофобної діяльності в мережі; Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» 97 (20), Рекомендація 97 (21) щодо ЗМІ і сприяння розвитку культури толерантності та інші. Особливо важливими є справи Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за мову ворожнечі [2].

Оскільки мова ворожнечі містить натяки на честь та гідність людини, потрібно розуміти як трактує це питання українське законодавство. Головний документ країни Конституція України у ст. 3 стверджує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю. Разом з тим, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Про це свідчить ст. 24 Конституції України [3]. Право на повагу до гідності та честі засвідчує Цивільний кодекс України. І містить інформацію, що ці поняття є недоторканими і фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її честі та гідності (ст. 297) [9].

Окрім гарантування поваги до честі та гідності, українське законодавство також містить інформацію про відповідальність в разі зазіхань на честь та гідність особи. У Цивільному кодексі України йдеться про заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278) [9]. Закон України «Про інформацію» визначає, що конфіденційною є інформація про національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження особи (ст. 11) [6]. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» (ст. 6) не допускає пропаганду винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження [7]. Кримінальний кодекс України містить ст. 161, де вказано, що умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політич-

них, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [4].

На наявність мови ворожнечі у текстах засобів масової комунікації (далі ЗМК) ми проаналізували два інтернет-видання – «Газета по-українськи»(далі ГПУ) та «Українська правда» (далі УП). Вітчизняні дослідники порівняно недавно розпочали дослідження «мови ворожнечі», звертаючи увагу передусім на специфіку її вияву в медіатекстах. Серед основних засобів виявлення вербальної агресії частіше за все називають інвективну (лайливу) лексику [5, с.63]. Наприклад: «Не забувайте свій шлунок всякою **гидотою**...» (ГПУ. – 11.03.2015), «Приберіть від моєї мами свої руки! Мамо, щасливо, побачимося в Україні! **Бидло, бл*дь!** — висловилося на адресу судових виконавців Надія»(ГПУ. – 13.02.2015), «Сподіваємося, що усі наші особисті знайомі, що працюють на каналі «1+1» або співпрацюють із ним, не забаряться висловити свою позицію стосовно **паскудства** і провокацій, які дозволили собі автори фільму», «Бо врешті-решт існує межа **блядству** навіть на телебаченні» (ГПУ. – 26.12.2014), ««Київводоканал» каже, що жовта **гидота** на Дніпрі – норма» (УП. – 24.03.13). Саме лайлива лексика часто використовується як своєрідна мовна зв'язка, заповнювач порожнин (що характеризує комунікативну специфіку мовців певних соціальних груп). Крім того, за певних умов інвективи можуть навіть служити мовним засобом для вираження позитивних емоцій і почуттів. Отже, комунікативні функції інвективи досить різноманітні, проте її «не агресивність» може реалізуватися лише в усному спілкуванні. Щодо медіа текстів, то у використовуваних лайливих словах зникає таїна заборони, залишаються грубість та вульгарність, агресія і злість [5, с.64].

Ці й подібні їм одиниці містять багато сучасних журналістських матеріалів, де висловлюються зневажливі зауваження або натяки, здатні принизити героя статті. Найчастіше це іронічне обігрування його імені, деталей зовнішності; згадування про нього як про злочинця; недоброзичливі репліки з приводу його національності, релігії, фізичних вад [5, с.64]. Наприклад: «На початку грудня у американських містах відбулися масові протести через смерть **чорношкірого** чоловіка Еріка Гарнера, якого задушив **білий** поліцейський у Нью-Йорку» (УП. – 13.12.2014), «У селі, де живе Янукович, **циган** не пускають на цвинтар» (УП. – 24.04.2012), «...І бачив багато разів, як спробу домовитися **бандити** вважають «**прогином лоха**»» (ГПУ. – 27.04.2015), «**Шарлатанів** і людей, які приходять торгувати косметикою або ліками, не пускають» (ГПУ. – 04.04.2014).

Агресивність та ворожнечу ЗМК посилює й так зване мовне насилля. 3-поміж вербалізованих форм насилля дослідники виокремлюють агресивні

фантазії, опис жорстоких сцен. Яскравими «репрезентантами» цього явища є «метафори війни», які знаходять свій вияв у матеріалах різного тематичного спрямування [5, с.69]. Наприклад: «**Криваве** Водохреща в Києві» (УП. – 20.01.2014), «**Пекло** вступної кампанії – 2010» (УП. – 17.08.2010), «**Війна** в парламенті: Як Тимошенко б'є своїх, щоб інші боялися» (УП. – 12.07.2006), «Польща і Німеччина відкривають **новий фронт «інформаційної війни»** за Донбас» (ГПУ. – 28.04.2015), «Не твоя **війна** «Океан Ельзи» презентували нову пісню» (ГПУ. – 27.04.2015), «Між приватними перевізниками розігралася справжня **битва** за таких пасажирів» (ГПУ. – 27.04.2015), «**Битва** за парламентські комітети. Компроміси та незадоволені» (УП. – 05.12.2014), «**Битва** за «статус». Путін vs Порошенко» (УП. – 18.11.2014).

Характерною рисою відверто агресивних медіатекстів є й наявність у них значної кількості лексичних одиниць, що належать до семантичних полів «смерть», «кримінал», які, за даними дослідників, домінують серед усіх оцінних одиниць медійних матеріалів. Як правило, ці лексеми є ключовими словами заголовкового комплексу [5 с.70]. Наприклад: «Рейдерські атаки стали завершуватись **смертями**» (УП. – 17.08.2007), «Екс-міністр Клименко підтвердив **смерть** свого брата» (УП. – 28.04.2015), «**Резонансні вбивства** у Києві на користь російській пропаганді?» (УП. – 17.04.2015), «На **смерть** друга» (УП. – 02.03.2015), «Ціни на нафту зростають після звістки про **смерть** короля Саудівської Аравії» (УП. – 23.01.2015), «**Смертельний** зашморг минулого» (УП. – 22.10.2014), «Чоловік, який у центрі Києва отримав три кулі, пов'язаний із **криміналітетом**» (ГПУ. – 26.03.2015), «Іноземні ЗМІ: жарти про Путіна, рубль та **смерть** PodClassic» (УП. – 11.12.2014), «Ідеї для життя після **смертельного** діагнозу» (УП. – 23.10.2013), «Власник **смертельного** бізнесу» (УП. – 14.08.2006), «Перед **смертю** посварились із робітником» (ГПУ. – 24.04.2015), «Здавна шахи вважалися **смертельно** небезпечною грою» (ГПУ. – 22.04.2015), «**Смертельний** вирок Нацраді» (УП. – 20.06.2002), «**Смертельний** арсенал Саддама» (УП. – 26.04.2002).

Причину агресивної комунікативної поведінки здебільшого вбачають у складному житті, яке ніби змушує людей бути жорстокими, а мова як соціокультурне явище відображає всі зміни, що відбуваються в суспільстві. [5, с.71-72].

Можна стверджувати, що мову ворожнечі як висвітлення у ЗМК агресії проти людей за різними ознаками засуджує як українське, так і світове законодавство. У законах України наголошується, що найвищою цінністю є безпека честі та гідності особи, а також існує відповідальність за причинені натяки, регламентовані Кримінальним кодексом України. У міжнародних правових документах на світовому рівні визначається, що таке мова ворожнечі, а також критерії її розпізнавання.

Проаналізувавши два українських інтернет – видання на наявність мови ворожнечі у текстах ЗМК, можна стверджувати, що журналісти дуже

активно вживають у своїх текстах слова, що спрямовані на образу особистості, від зневажливого зауваження про героя або недоброзичливих реплік щодо його національності та інших особливостей. Причиною частого появи в текстах ЗМК про «війни» чи «смерті» є суспільні події, через які пройшла Україна, відповідно які не могли оминати засоби масової комунікації.

Література:

1. Горшков Д. Мова ворожнечі: що це таке і як з цим боротися / Дмитро Горшков // Телекритика. [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/media-etika/2008-10-06/41052>
2. Дорош М. Мова ворожнечі – нові прояви та наслідки / Марина Дорош // Медіакритика. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/mova_vorozhnechi_novi_proyavi_ta_naslidki/
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Кримінальний кодекс України від 26.04.2015. – [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Кузнєцова Т. В. Аксиологічні моделі мас-медійної інформації: монографія / Т. В. Кузнєцова. – Суми: Університетська книга, 2010. – 304с.
6. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Рекомендація 97(20) Комітету міністрів Ради Європи державам-учасникам з питань «розпалювання ненависті» від 30.10.1997 року. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Івченко Ю.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка V курсу природничого факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

НОВИЙ ОСВІТНІЙ ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ І ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Українська школа, як зазначено в нормативних освітніх документах, розбудовується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. Так, перехід, починаючи із 2013 року, на нові